

EĞİN ŞER'İYE SİCİLLERİ

H. Hüsnü KOYUNOĞLU (*)

Özet

Şer'îye sicili, mahkemelerde kadılar veya nâibleri tarafından tutulan mahkeme kayıtlarının yazılı olduğu defterlere verilen addır; bunlara şer'î sicil ve kadı sicili de denir. Osmanlı dönemiyle ilgili hukûkî uygulamalar yanında idârî, ticârî, iktisâdî, beledî, sosyal ve daha birçok alanda şer'îye sicilleri çok önemli bilgi kaynağıdır.

Bu çalışmada, günümüzde Erzincan iline bağlı Kemaliye kazasına, Osmanlı Devleti devrindeki adıyla Eğin kazasına ait elde mevcut 36 adet şer'îye sicili tanıtılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Eğin Kazası, Şer'îye Sicili, Şer'î Sicil, Kadı Sicili.

Egin's Shar'îya Sijils

Abstract

Shar'îya Sijils (Juridical Courts Registers) are names given to records registered by the courts designed to be established by the qadis (the judges) or their vices (nâib) in these courts. These are also called shar'î sijil and qadi's sijil.

These registers are preliminary information sources related with Otoman period within the context of judiciary, administrative, commercial and economic applications as well as provincial and social fields.

In this study, all of the 36 available in our days juridical registers and belonging to Kemaliye, known as Egin in Otoman Period, a town affiliated with Erzincan province, will be introduced.

Key Words: Egin town, Shar'îya Sijils, Shar'î Sijil, Qadi's Sijil.

*) Dr., YYÜ İlahiyat Fak. İslam Hukuku Anabilim Dalı
(e-posta: hkoyunoglu@gmail.com)

Giriş

Hukukî, idarî ve beledî görev ve yetkileri yanında mâlî, askerî vs daha birçok alanda etkili olan kadıların tuttukları kayıtları ifade eden *şer'îye sicilleri*, hukuk, tarih, iktisat tarihi, sosyoloji, halk bilimi ve kültür tarihi gibi birçok alanda yapılacak araştırmalar için önemli bir kaynak oluşturlar.

Kadıların görev yaptıkları kaza, sancak ve vilayet merkezlerine ait, Osmanlı döneminden günümüze çok sayıda *şer'îye sicili* kalmıştır. Bununla birlikte, savaş ve benzeri sebeplerle bir çok sicil de kaybolup günümüze ulaşmamıştır.

Günümüze intikal eden sicillerden bir grup da Eğin kazasına ait sicillerdir. Eğin, nüfusu çok büyük olmamakla birlikte, sosyal yapısı itibarıyla sürekli dikkat çekmiş eski bir yerleşim birimidir.

Eğin kazasına ait 36 adet *şer'îye sicili* bulunmakta olup bunlar H. Şevval 1236- Zilhicce 1329/ M. Temmuz 1821-Kasım 1911 tarihlerine ait kayıtları içermektedir. Sicillerin tek tek incelenmesi ile, mevcut oldukları döneme ait çok yönlü bilgiler elde edilecektir. Sicillerin hepsi aynı büyüklükte olmadığından ve kadıların görev ve yetkileri zaman içerisinde değiştiğinden dolayı, her dönemin sicili aynı tür kayıtları içermemektedir. Bundan dolayı, sicillerin topluca tanıtımı araştırma yapacaklara sicillerin muhtevaları bakımından ön bilgiler verecektir. Bu çalışma ile, Eğin'in elde mevcut 36 sicilinin tanıtımı yapılacaktır.

Şer'îye Sicilleri

Kadılar ve naibleri tarafından tutulan defterlere, yani *şer'î mahkemelerin kayıtlarına şer'îye sicili, şer'î sicil veya kadı sicili* denir¹.

Kadıların görev ve yetkileri birkaç türdür. Kadıların birinci görevi *kazâdır* (hâkimlik). Bunun dışında kadılar *kâtib-i adl* (noter) yetkisine sahiptirler². Kadı aynı zamanda ticarî ve iktisadî bazı konularda da yetkilidirler: avarız gibi bazı vergilerin toplanması kadıların görevlerindedir, şehrin toplanan vergilerinin ve masraflarının kayıtları kadı siciline kaydedildiği gibi³, narh kayıtları da kadı siciline kaydedilmektedir⁴. Osmanlı Devleti'nde, Tanzimat sonrası dönemde idarî yapı Batı modeline yöre yapılandırılmadan önce kadılar hem *mülkî âmirdir*, hem de *belediye hizmetlerini* icra etmekle yetkili ve görevlidir. Kadıların askerî alanda da bazı yetki ve görevleri vardır, sefer zamanında gerekli okçu, kürekçi, beygir, katır, deve temini⁵ gibi askerî bazı hazırlıklar kadıların görevle-

- 1) Şer'îye kelimesinin aslı iki y ile şer'iyye şeklinde yazıldığı için bazı yazarlar aslına uyarak *şer'iyye* sicili şeklinde, bazıları da Türkçe'de daha yaygın olarak kullanılan şekliyle tek y ile *şer'îye* sicili şeklinde yazmaktadırlar; ikisi de aynı şey olup ikisi de doğru kabul edilebilir.
- 2) Kadıların noterlik yetkilerine örnek olarak bkz. *Eğin Şer'îye Sicili (EŞS)* 18, sayfa (s.) 93; *EŞS* 35, s. 131.
- 3) "Şehremini Bekir Ağa'nın zimmetinde olan memleket akçesi yekûnu ...." (*EŞS* 5, s. 84, belge no: [b.] 128).
- 4) "Eğin kasabasında esnafa verilen cümle marifeti ve marifet-i şer'le verilen narh defteridir ki ber vech-i âtî zikr olunur, 15 C 1256" (*EŞS* 5, s. 82, b. 123).
- 5) *EŞS* s. 1, b. 1; aynı sicil, b. 3.

rindendir. Devlet merkezinden ve sancak ve vilayet gibi üst idari birimlerden gönderilen bütün yazılar ile üst birimlere gönderilen yazılar da sicile kaydedilmektedir. Bütün bu görev ve yetkilerin sonucu olarak Osmanlı dönemiyle ilgili hukûkî uygulamalar yanında idârî, askerî, ticârî, iktisâdî, beledî, asayişle ilgili ve daha birçok bilginin en önemli kaynaklarından biri kadî sicilleridir⁶.

Kadın defterleri genellikle yanlarında taşıdıkları için defterler çoğunlukla kadının cebine sığacak şekilde dar, fakat uzun olurdu. Kadı, kayıtları tarih sırasına göre bir deftere kaydedirdi. Kadılar hem kendi hazırladıkları (hüccet, ilâm, marûz, vekâlet, tereke, vakıf, narh vb.), hem de merkezden kendilerine gönderilen (ferman, berat, buyruldu, izinnâme, hüküm vb.) belgeleri sicile kaydedirdi. Kadıların defterin bir tarafına mahallî kayıtları, diğer tarafına da merkezden gelen emir ve diğer yazıları kaydettikleri birçok araştırmacı tarafından dile getirilmektedir⁷. Fakat gerek İstanbul Müftülüğü'nde bulunan şer'î siciller arşivinde (İMŞSA) gerekse daha önce Milli Kütüphane'de bir araya getirilip 2006 yılında Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'ne devredilen şer'îye sicillerinde incelediğimiz birçok defterde böyle bir uygulamaya rastlamadık. İnceleme konumuz olan tamamı 36 adet Eğin şer'îye sicillerinde mahallî kararlar ile merkezden gelen emirler tarih sırasına göre, defterin sağından başlanarak karışık bir şekilde yazılmıştır. Anlaşılan, bazı siciller yukarıda bahsedilen şekilde tutulmuştur ama bu uygulamanın genel olmadığı görülmektedir.

Küçük yerlerde çoğunlukla bütün kayıtlar bir deftere kaydedilirken Bursa ve Edirne gibi bazı büyük merkezlerde belirli konuların aynı deftere kaydedildiği ihtisaslaşmış kayıtlara rastlanmaktadır⁸.

Siciller eski dönemlerde genellikle *divanî*, *talîk* ve *divanî kırmayı* yazılar ile tutulurken, son dönemlerde *rik'a* yazısının ağırlıklı olarak kullanıldığı görülmektedir. Sicillerde muhasebe ve vakıf gibi bazı kayıtlar ise *siyakat* yazısı ile tutulmaktadır⁹. Eğin şer'îye sicillerinde siyakat ile tutulmuş kayıt bulunmamaktadır. Sicillerde yazı dilinde ve imlâda zaman zaman hatalar görülmektedir, bu durum sicili tutan kadı veya nâibin ya da kâtibin eğitim seviyesi ile ilgili olmalıdır.

6) Kadıların İslam hukukunda ve Osmanlı uygulamasındaki yetki ve görevleri hakkında geniş bilgi için bkz. Abdulaziz Bayındır, *İslam Muhakeme Hukuku*, İstanbul 1986; Fahrettin Atar, *İslam Adliye Teşkilatı*, Ankara 1999; Atar, "Kadı", *Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA)*, XXIV, s. 66-69; İlber Ortaylı, *DİA*, "Kadı (Osmanlı Devletinde Kadı)", XXIV, s. 69-73; Ortaylı, *Hukuk Ve İdare Adamı Olarak Osmanlı Devletinde Kadı*, Ankara 1994; Ahmet Akgündüz, *Şer'îye Sicilleri, Mahiyeti, Toplu Kataloğu ve Seçme Hükümler*, c. 1, İstanbul 1988; Ebülulâ Mardin, "Kadı", *MEB, İA*, VI, s. 42-46.

7) Bedrettin Kolaç: *2 Numaralı Eğin Şer'îyye Sicili Transkripsiyonu Ve Değerlendirilmesi 1822-1842*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1992, s. XI (Rıfat Özdemir, "Şer'îye Sicilleri Toplu Kataloğuna Doğru", *1. Battal Gazi Sempozyumu*, Malatya 1986'ya atfen); Ahmet Aksın, *XIX. Yüzyılda Harput (1833-1876)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Fırat Üniv., Elazığ 1995, s. XIV.

8) Ortaylı, *Hukuk Ve İdare Adamı Olarak Osmanlı Devletinde Kadı*, Ankara, 1994, s. 66; aynı yazar, "Kadı" s 73.

9) İMŞSA'da 26 nolu Evkaf Muhasebeciliği Mahkemesi'ndeki kayıtların tamamına yakını siyakat ile tutulmuştur.

Cumhuriyet döneminde, İstanbul ve yakın çevresine ait şer'îye sicilleri İstanbul Müftülüğü'ndeki Şer'îye Sicilleri Arşivi'nde (İMŞSA) bulunmaktadır. İstanbul dışındaki vilayet, sancak ve kazaların sicilleri ise değişik müzelerde bulunurken, 1990'ların başında önce Milli Kütüphanede toplanmış, 2006 yılında ise Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'ne devredilmiştir. İMŞSA'da 27 mahkemeye ait toplam 10.000 civarında, Devlet Arşivleri'nde ise diğer şehirlere ait 9000'in üzerinde olmak üzere Türkiye'de 20000'e yakın şer'îye sicili bulunmaktadır¹⁰. Değişik yerlerde yapılan araştırmalar sonucunda, zamanla bu sayının artması mümkündür. İstanbul Müftülüğü Şer'î Siciller Arşivi'nde Üsküdar Kadılığı'na ait 811 defter bulunmakta iken, daha sonra Üsküdar Valide Sultan Camii'nde bulunan 250 sicil ile bu sayı 1061'e ulaşmıştır¹¹.

Bunların dışında, şu anda Türkiye Cumhuriyeti sınırları dışında olan Osmanlı şehirlerine ait birçok şer'îye sicili de Arnavutluk, Yunanistan, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Romanya, Makedonya, Kırım, Rusya, Kıbrıs, Suriye, Ürdün, Filistin, Suudi Arabistan, Ürdün, Mısır, Lübnan, Irak, Macaristan ve Avusturya'da değişik kütüphane, müze ve kurumlarda bulunmaktadır¹², bunlarla ilgili araştırmalar artmaktadır. Türkiye dışındaki şer'îye sicillerinin de birer suretlerinin alınarak bir araya getirilmesi için takdire şayan bazı çabalar göze çarpmaktadır; bunlardan biri, asılları St. Petersburg Kütüphanesi'nde bulunan Kırım Hanlığı kadı sicillerinden 61 tanesinin mikrofilminin Bilkent Üniversitesi Halil İnalçık Koleksiyonu'na kazandırılmış olmasıdır¹³. Dünya'da mevcut tüm şer'îye sicillerinin –asılları olmasa da kopyalarının– bir araya getirilmesi, Osmanlı çalışmalarına kaynak sağlaması ve bunların korunarak gelecek dönemlere aktarılması bakımından önemlidir.

Eğin Kazası

Günümüzde Erzincan iline bağlı, Türkiye'nin doğusunda Munzur Dağları arasında saklı küçük bir yerleşim yeri olan Kemaliye kazasının Osmanlı Devleti devrindeki ismi Eğin'dir. Çağlar boyunca Anadolu topraklarına egemen olmak için savaşan devletler arasında doğal bir sınır oluşturan Orta Anadolu'nun kuzey doğusunda Fırat'ın Karasu kolu üzerinde sağ kıyıda batı yönünde kurulmuştur. Doğudan Munzur silsilesi, batıdan ise Sarıççek dağları ile çevrili olup Karasu Nehrinin Doğu Toroslar içinde açmış olduğu dar ve derin vadinin genişlediği bir mevkide kurulmuştur.

Eğin Kazası'nın doğu kısmında vadinin altından akan Karasu çevre ikliminde ve folklorunda büyük bir potansiyel olmuştur. Karasu yörede Fırat olarak adlandırılır ve bilinir. Eğin manilerinde, türkülerinde yüzyıllar boyu hep Fırat'ı dile getiren duygular işlenmiş, zengin bir Eğin edebiyatı oluşmuştur.

10) Sicillerin toplu kataloğu için bkz. Ahmet Akgündüz- Heyet, *Şer'îye Sicilleri Toplu Kataloğu, Mahiyeti, Toplu Kataloğu ve Seçme Hükümler*, C. I, İstanbul, 1988.

11) Bu siciller hakkında geniş bilgi için bkz. İsmail Kurt-Bilgin Aydın, "Üsküdar ve Çevresi Tarihinin Yeni Kaynakları: Valide Camiinde Bulunan Yeni Siciller", *Türk Dünyası Araştırmaları*, sayı:101 (Nisan 1996), s. 205-216.

12) Geniş bilgi için bkz. M. Birol Ülker-Bilgin Aydın: "Türkiye Haricinde bulunan Osmanlı Kadı Sicilleri", *Türklük Araştırmaları Dergisi*, sayı:16, (Güz-2004), s. 201-214.

EğİN Kazası'nın hangi dönemde kurulduğu kesin olarak bilinmemekle birlikte, eski çağların kaynaklarına göre M.Ö II. yüzyıla ulaşır.

Timur istilasından sonra, Çelebi Mehmet döneminde, 1413 – 1421 yılları arasında Osmanlı topraklarına katılmıştır. Bu dönemde yöre uzun süre Diyarbekir Eyaletinin Arapkir Livası'na bağlı bir kaza merkezi olarak yönetildi. XIX. yüzyılda Harput (Mamuretülaziz) vilayetine bağlandı.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra Mustafa Kemal Paşa'nın ismine izafe eden adı "Kemaliye" ye çevrilen EğİN, önce Elazığ'a, 1926 yılında Malatya'ya bağlı iken 1938 de Erzincan vilayetine bağlı ilçe merkezi durumuna getirilmiştir.

EğİN Şer'İye Sicilleri

EğİN'e ait şer'İye sicilleri önceleri Ankara Etnoğrafya müzesinde iken, 1990 ların başında, (İstanbul Müftülüğü'nde bulunanlar dışında) Türkiye'de bulunan bütün şer'İye sicillerinin bir araya toplanması projesi sonucunda Milli Kütüphane'ye devredilmiştir. Toplam 36 adettir. 2006 yılında Milli Kütüphane'deki bütün siciller, Osmanlı Arşivi'ne konulmak üzere Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'ne devredilmiştir. Milli Kütüphane'nin kataloglarında sicillerin başlangıç ve bitiş tarihleri Hicrî olarak gösterilmektedir. Defterler üzerinde yaptığımız incelemede bu tarihlerin bazılarının sağlıklı olmadığı görülmüş, bizzat belgeler incelenerek sicillerin başlangıç ve bitiş tarihleri belirlenmiştir.

Defterlerin konularına göre tutulması şeklindeki uygulama EğİN Şer'İye Sicilleri'nde de görülmektedir. Fakat anlaşıldığı kadarıyla, uygulama Kadı'nın titizliği ile de ilgilidir. Mesela, 15 Zilhicce 1299- 30 Zilkade 1302 tarihleri arasında 3 yıl görev yapmış olan nâib Çarşambavîzade Saîd Efendi hafîdi Mustafa Naim Efendi bu sürede 9 farklı sicile (EŞS 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27) kayıt yapmıştır. (Bu nâib, tuttuğu dokuzuncu defter bitmeden başka yere tayin edilmiş, bunu belirten kaydı nâib mühürledikten sonra¹⁴ defterin kalan kısmı yeni gelen nâib Mehmed Şükrü Efendi tarafından tamamlanmıştır¹⁵.)

Nâib Mustafa Naîm Efendi tarafından tutulan bir defterin baş kısmında "işbu ikinci *ceride-i muhallefât* kırkaltı sahifeden ibaret olduğu usûlen tasdik kılındı. 27 Safer 1301 Nâib-i Kazâ-i EğİN (mühür: Mustafa Naîm)"¹⁶ kaydı düşülmüştür; aynı nâib tarafından bir diğer defterin sonuna "işbu üçüncü *ceride-i zabt-ı daâvî* yirmi varak ve ondokuz sahifeden ibaret olduğu tasdikân temhîr kılındı. Fî Selh-i Zilkade 1301 Hâkimü's-şer'-i Kazâ-i EğİN (Mühür: Mustafa Naîm)" yazılmıştır¹⁷. Görüldüğü gibi ilk defter miras kayıtlarının yazıldığı *muhallefât defteri* iken ikincisi *hukuk davalarını* içermektedir. Yine aynı nâib tarafından tutulan ve aynı tarihi taşıyan belgelerin bulunduğu bir başka defterde ise "işbu ikinci *ceride-i husûsî* kırk altı sahifeden ibaret olmakla usulen tasdik kılındı. 27

13) Ülker-Aydın, s. 207.

14) EŞS 27, s. 127.

15) Ayrıntı için EğİN Şer'İye Sicilleri ile ilgili listeye bakınız.

16) EŞS 23, s.1.

17) EŞS 24, s. 19.

Safer 1301" ifadesi yer almaktadır¹⁸. Bu defterin de hususi davalara ait olduğu anlaşılmaktadır.

Ayrıca bu defterlerden 26 nolu olanının sadece 9 sayfa ve 16 kayıt içermesi de bu nâibin sicilleri konularına göre tutmuş olduğunu, her kaydı aynı sicile yapmadığını göstermektedir. Nitekim aşağıdaki tabloda görüleceği gibi, bu nâib tarafından tutulan aynı tarihleri içeren birden fazla sicil bulunmaktadır, bu da aynı tarihlerde farklı konulara ait kayıtların farklı sicillere yazıldığını göstermektedir. Ama bu uygulama aynı kazadaki bütün kadılar zamanında görülmemektedir. Aşağıda bu nâib tarafından tutulan siciller ve tarihleri verilmiştir.

Eğın Nâibi Çarşambavîzade Saîd Efendi hafidi Mustafa Naim Efendi zamanında tutulan siciller ve tarihleri:

SİCİL NO	TARİH
19	22 Zilhicce 1299 – 22 Şaban 1300
20	9 Muharrem 1300 – 25 Cemaziyelevvel 1301
21	23 Cemaziyelahir 1300 – 25 Zilkade 1301
22	9 Muharrem 1300 – 15 Rebiülevvel 1301
23	13 Rebiülevvel 1301 – 4 Receb 1302
24	7 Zilhicce 1301 – 25 Zilkade 1302
25	22 Rebiülevvel 1301 – 12 Zilhicce 1302
26	17 Receb 1302 – 1 Zilhicce 1302
27	3 Cemaziyelahir 1301 – 12 Safer 1303

Eğın Şer'îye Sicilleri'nin başlangıç ve bitiş tarihleri ile defterler hakkında kısa notlar vereceğiz¹⁹. Burada dikkatimizi çeken bir konuyu da belirtelim. Milli Kütüphane'nin kayıtlarında ve bazı çalışmalarda ilk defterin tarihi H. 1199-1220 (M. 1784-1806)²⁰, bir başka çalışmada ise H.1174-1232 (M.1760-1817)²¹ olarak görünmektedir. Fakat Milli Kütüphane'den aldığımız 1 nolu sicil H.1315-1318 (M.1901-1904) tarihli dir. Milli Kütüphane'den aldığımız 36 sicil arasında H. 1174 veya 1199 tarihini taşıyan bir sicil bulunmamaktadır. Bu konu bir soru işareti oluşturmaktadır.

18) EŞS 25, s. 46.

19) Bu tablodaki bilgiler Milli Kütüphane'den aldığımız sicil fotokopilerinden çıkarılmıştır.

20) Akgündüz, *Şer'îye Sicilleri*, s. 189; Aksın, *Eğın*, s.13;

21) Kenan Ziya Taş, "1760-1817 Tarihli Eğın Şer'îye Sicilindeki Asayişle ilgili Belgelerin Değerlendirilmesi", Ege Üniv. Ed. Fak. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, sayı:V, s. 273-275, aynı yazar, "1760-1817 Yılları Arasında Eğın (Kemaliye) Kazası", Ege Üniv. Ed. Fak. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, sayı:XI, s. 137-146.

Aşağıdaki tabloda Eğin şer'îye sicillerinin başlangıç ve bitiş tarihleri ile siciller hakkında bazı notlar verilmiştir:²²

SİCİL NO	BAŞLANGIÇ VE BİTİŞ TARİHİ	NOT
1	3 Rebiülevvel 1315- 12 Rebiülâhir 1318	Defter orijinal sayfa numaralandırmasına göre 76 sayfadır, fakat sonradan numaralandırma yapılmış olup vikaye sayfasına da numara verildiği için defter 77 sayfa görünmektedir. İlk belge Rabia bt. Ahmed Şerif Efendi'ye vekâleten babası Ahmed Şerif Efendi b. Mehmed Emin tarafından, kızının, kocası Bekir tarafından boşandığı fakat kızına ait eşyalarını vermediği, bu eşyaların teslim edilmesi talebiyle açılan 3 Rebiülevvel 1315 tarihli davadır. 33 nolu defter ile yaklaşık aynı dönemi kapsamaktadır.
2	Eh. Şevval 1236 - 15 Zilkade 1249	Defter 106 sayfa, 296 belge içermektedir. 295. belge "ecnâs-ı altun ve beyaz akçenin fiyatların mübeyyin defterdir" başlığını taşımaktadır; bu belgede 36 tür paranın fiyatları kaydedilmiştir. 296. belge ise 3 C 1256 tarihlidir fakat sonradan ilave edilmiş gibi görünüyor, dolayısıyla defterin 295 belgeden ibaret olduğu kabul edilmelidir.
3	19 Muharrem 1248- 21 Şevval 1253	Defter 16 sayfa, 68 belge içermektedir. 3. sayfada "vâkî mahallât" başlığı altında bazı mahalle ve köylerin haneleri ve altlarında rakamlar bulunmaktadır. Bu rakamlar köylerin verdiği bir vergi olmalı, hane başına 391,3 kuruş düşüyor (s. 3, b. 12). Bir başka kayıta "Memleket umuru maslahatîçün karyelerden gelen ihtiyarların isimlerini beyan" başlığı altında 9 köy ve 3 mahalleden gelen kişilerin isimleri bulunmaktadır, kaydın tarihi: 19 M 1248 (s.4, k.15).
4	18 Rebiülâhir 1250- 13 Muharrem 1256	Defter 119 sayfa, 268 belge içermektedir. Belge 267: "Adalet Fermanı kayıdır" (El. Cemaziyelevvel 1255). Belge 268: "Cizye-i şer'îyye hususîçün gelen emrin sureti kayıdır" ferman tarihi Eh. Za 1255.
5	11 Ramazan 1256- 21 Rebiülâhir 1259	Defterde Kazanın iktisadi durumunu gösteren önemli kayıtlar dikkat çekmektedir; mesela: "Şehremini Bekir Ağa'nın zimmetinde olan memleket akçesi yekûnu ...." (s. 84 b. 128). "Eğin kasabasında esnafa verilen cümle marifeti ve marifet-i şer'le verilen narh defteridir ki ber vech-i âtfi zikr olunur, 15 C 1256" (s. 82 b. 123). Aynı ifade 7 L 1256 tarihli bir kayıt için de kullanılmıştır (s. 82 b. 123).

22) Sicillerdeki bilgiler çoğunlukla sicili tanıtmak için verilmiştir; bununla birlikte, araştırma yapacaklara yardımcı olması için, zaman zaman doğrudan sicili tanıtmaya yönelik olmayan bilgiler de verilmiştir.

6	4 Muharrem 1259 - 5 Cemaziyelevvel 1264	Defter 75 sayfa, 162 belge içermektedir. Defterin başında " Sicillât der zaman-ı es-Seyyid Mehmed Kamil Efendi gününde olan vâkıâtı beyân eder." İfadesi yer almaktadır. Nâibin inha yazısı bulunmamaktadır. 74 ve 75. Sayfalar başka bir defterden düşüp bu defterin sonuna yanlışlıkla sonradan ciltlenmiş olduğu intibahı vermektedir. Defterin son kaydı 72. sayfada başlayıp 73. sayfada biten kayıt olabilir, bu kayıt 1258 yılına ait, fakat eski bir kaydın suretidir. Bir önceki kayıt 5 C 1264 tarihli, gerçek son kayıt bu olmalı.
7	? (Defterde bir tarihe rastlanamadı)	Defter 122 sayfadır. Bir tarih bulunmayan defterin baş ve son kısmının eksik olduğu anlaşılmaktadır. Defter baştan sona esnafın mesleklerine göre dükkânlarını ve dükkânlarda çalışanları veya ortaklarını içermektedir. 984 dükkânın kaydı bulunmaktadır.
8	7 Receb 1264 – 27 Receb 1264	Defter 142 sayfa, 310 kayıt içermektedir. Bir önceki nâibin Ömer Fevzi Efendi olduğunu gösteren bir kayıt bulunmaktadır (s. 140, kayıt 308). "Eğin kasabası mahallâtından Taşdibi Mahallesi mülhakâtından Ortatepe Mahallesi ahalisinden iken ..." (s. 1, kayıt 1) şeklindeki bir kayıt Taşdibi Mahallesi'ne mülhak Ortatepe Mahallesi'nin olduğunu göstermektedir. 141. sayfada 15 C 1265 tarihli kayıtlar (283-293. kayıtlar) dikkat çekmektedir, ama bunların sonradan ilave edilmiş veya başka bir defterden kopup yanlışlıkla buraya ciltlenmiş olması güçlü ihtimaldir.
9	11 Şevval 1273 – 1 Cemaziyelevvel 1283	Sayfa 126' da hüküm 218'den sonra iki varak boştur. Sayfa 131'de Kadı Müftüzade Ömer Fehmi Efendi'nin, defterin bittiğine dair kaydı ve mührü bulunmaktadır. Son kısımlara yakın "Kanunnâme-i Arazi, Mukaddime" başlığıyla 35 maddelik kanunname sureti bulunmaktadır. Bundan sonra da 45 maddelik " Bilumum Mehakim-i Şer'iyeye Hakkında Müceddeden Kaleme Alınan Nizamnamenin Sureti" var. Defterin sonunda "Memalik-i mahrus-e-i şahanede Küşad Olunacak Eytam Sandıkları'nın Suret-i İdare ve Muhafazası Hakkında Nizamnamedir" başlığı ile 16 maddelik nizamname kaydı ve bu kaydın sonunda "Matbaa-i Amire" de tab' olunmuştur. Fi 4 C 1283, dühulü tarihi 25 Ş 1283" ifadesi bulunmaktadır; anlaşılan, 4 Cemaziyelevvel'de basılan nizamname 25 Şaban'da Eğin Kadısı'na ulaşıp bu tarihte sureti sicille kaydedilmiştir.
10	19 Şevval 1283 – 15 Rebiülevvel 1285	Defter 59 sayfa, 162 kayıttan oluşmaktadır. Defterin ilk sayfasında Seyyid Mehmed Said Efendi'nin 1 şevval 1283 tarihinde Eğin Nâibliği'ne tayin edildiğine dair Anadolu Kazaskeri'nin inhâ tezkiresi sureti bulunmaktadır.

11	15 Rebiülahir 1285 – 15 Rebiülevvel 1286	Defter 80 sayfa, 159 kayıt içermektedir. İlk sayfada nâib Mehmed Hâmid Efendi'nin göreve 1 Rebiülahir 1285'de atandığına dair inhâ yazısı bulunmaktadır. İlk sayfadan önce bazı kayıtlar var ama bunların sonradan eklendiği anlaşılıyor.
12	25 Safer 1286 – 13 Şaban 1287	Defter 138 sayfa, 291 kayıt içermektedir. Defterin başında 'bu sicilin İmamzâde diye meşhur es-Seyyid Muhammed Hâmid zamanındaki Eğin Kazası Mahkemesi Sicili olduğu' yazılıdır, hemen altında "ikinci sicil" yazılmıştır ve es-Seyyid Muhammed Hâmid'in mührü bulunmaktadır. İlk kayıt 25 Safer 1286 tarihli, Müezzîn Mahallesi'nden olup vefat eden Tütüncüoğlu Numan Efendi b. Mehmed Emin b. Abdullah'ın muhalefât (miras dökümü) kayıdır. İkinci kayıt Müezzîn Mahallesi'nden Hacı Ömer Ağa'nın vakif çeşmeleriyle alakalıdır. Sayfa 97'de Mehmed Behcet efendi'nin 1 Rebiülâhir 1287'de Diyarbekir Vilayeti dahilinde Eğin Kazası nâibliğine tayin edildiğine dair Anadolu Kazaskeri Alipaşazâde es-Seyyid Ahmed Aziz'in inhâ yazısı var. Nâib değişmiş fakat defter devam etmiş. Önceki nâibin kendi dönemini kapatan kaydı bulunmuyor. 138. sayfada defterin
13	1 Rebiülahir 1287 – 29 Muharrem 1289	Defterin başında nâibin kaydı yok; sonunda nâib Mehmed Behcet'in mührü var. Bazı vakif kayıtları var, (mesela, sayfa:3, belge:5).
14	5 Rebiülahir 1289 – 3 Safer 1290	Defterin başında Nâib Ali Rıza Efendi'nin göreve 1 Rebiülahir 1289'da atandığına dair inhâ yazısı var. 73. sayfada sayfa ortasındaki bir kayıttan başlanarak 1 den itibaren belgelere orijinal numara verilmiş, sebebi görünmüyor. Defterin sonunda "nüzül ve avarız bedel-i mâl-i mîrîsi defteridir" başlığını taşıyan 29 Zilhicce 39 tarihli bir kayıt bulunuyor fakat, bu bilgiler Eğin ile alakalı olmayıp Amasya, Çorum, Zile vs yerlerin avarız bedellerini göstermektedir.
15	27 Şaban 1291- 20 Receb 1293	Defter 183 sayfa, 461 kayıt içermektedir. Defterin ilk sayfasında Hacı Abdülkerim Efendi'nin 20 Şaban 1291 yılından itibaren Eğin Nâibi tayin edildiğine dair Anadolu Kazaskeri Durnacı İmâmîzâde Mustafa Vehbi el-Hasenî'nin inha yazısı yer almaktadır.
16	25 Şaban 1290- 9 Cemaziyelevvel 1291	Başında numara olmayan bu sicil 16 nolu olmalı. Milli Kütüphane'nin demirbaş defterinde 16 nolu defter için "7641 nolu kitap mikrofilme alınamadı" kaydı yer almaktadır. Sicil 107 sayfa ve 219 kayıt içermektedir. İlk sayfanın baş kısmında şu kayıt bulunmaktadır: "İşbu doksanbir senesi Cemaziyel-âhiresi gursesinde Zey-

		<p>yalzâde el- Hâc Emir Ağa'nın memhûru (mührü olmalı) zayi olmuş olduğundan ihbâriyle işbu mahalle kayd olundu. Fî gurre-i C 91”</p> <p>Defterin başlangıç ve bitiş kaydı bulunmuyor. Ciltleme şekli de defterin dağılmış olup sonradan bir araya getirildiğini ve eksik olduğu intibamı veriyor. Her kayda orijinal numara verilmemiş. Belgelerdeki tarihler düzenli bir şekilde birbirini takip etmiyor, aşağıda bunun örnekleri verilmiştir:</p> <p>214. belgenin tarihi 21 Rebiülâhir 1291 215. belgenin tarihi 20 Rebiülâhir 1291 216. belgenin tarihi 23 Rebiülâhir 1291 217. belgenin tarihi 17 Şaban 1291 Sondan bir önceki (218.) belgenin tarihi 5 Şaban 1291 Son (219.) belgenin tarihi 9 Cemaziyelevvel 1291.</p>
17	7 Ramazan 1293 – 21 Zilhicce 1296	<p>Defter 211 sayfa, 334 kayıt içermektedir. Defterin başında nâib Hasan Râci Efendi'nin göreve 1 Rebiülâhir 1285'de atandığına dair inhâ yazısı bulunuyor. 200. sayfadaki 317. kayıttan sonra şu ifade yer alıyor: “Nâib-i mûmâ ileyh mekremetlü İsmail Resmî Efendi bu tarihte Müftüzade mekremetlü Bekir Hilmi Efendi'yi vekil ederek azimet eylediği. 10 Cemaziyelevvel 1296” bu kayıttan sonra yeniden kayıt sıra numarasına 1 den itibaren başlanmış. 192. sayfada 306. kayıttan sonra bir yaprak boş, ondan sonra nâib İsmail Resmî Efendi'nin göreve 1 Rebiülevvel 1296'da atandığına dair inhâ yazısı var. Bundan sonra kayıtlara 1'den başlanarak sıra numarası verilmiş. İnhâ yazısında “Diyarbakır Vilayeti dahilinde Eğin kazasının ...” ifadesi yer almaktadır. Aynı defterin 75. sayfası 136. hükmünde “Mamuretülaziz Sancağı dahilinde kâin Eğin Kazası ...” ifadesi yer almaktadır. Buradan bu tarihte Eğin kazasının Diyarbakır Vilayeti Mamuretülaziz Sancağı'na bağlı olduğu anlaşılmaktadır.</p>
18	1 Şaban 1298 – 5 Zilhicce 1299	<p>Defter 98 sayfa, 104 kayıt içermektedir. Defterin sonunda nâib es-Seyyid Osman Nuri'nin defterin bittiğine ve 93 sayfadan ibaret olduğuna dair 15 Zilhicce 1299 tarihli kayıt ve mührü var. 93. sayfadan sonraki birçok kişiye ait mühürlerinin kaybedildiğine dair kayıtlar sonradan ilave edilmiş olmalı. Şahısların mühürlerini kaybettiklerinin sicile işlenmesi, Kadı'nın noterlik görevi ile alakalı kayıtlara örnektir.</p>
19	22 Zilhicce 1299 – 22 Şaban 1300	<p>Defter 47 sayfa, 162 kayıt içermektedir. Sayfalara orijinal numara verilmiştir. İlk sayfada “Yâ Fettâh Yâ Rezzâk Yâ Alîm Yâ Allâh” ifadesi başlangıç olarak kullanılmış, fakat hemen sonra bir veraset kaydı yazılmış; kadı veya nâibin tayini ile ilgili bir kayıt yoktur. Bazı kayıtların yanına “hucet müsveddesi bi't-tanzîm tahrîr şod” kaydı düşülmüş (s. 1</p>

		b.1, 2; s. 2 b. 4, 6 vs.). Bir kaydın sonunda "İşbu tahrir Mahkeme-i Bidayet'te alınmış olmakla usûlen tasdik kılındı 18 M 1300 Azâ-i Mahkeme-i Bidayet (2 kişinin mührü)" (s.4 b.11) ifadesi yer alıyor. Benzer ifadeler sıkça görülüyor (mesela s.5 b.14, 16, 18 vs). Sayfaların boş yerleri karalanarak sonradan kayıt yapılması engellenmiştir. Defterin sonunda Nâib Çarşambavîzade hafidi Mustafa Naim Efendi'nin defterin bittiğine dair kaydı yer almaktadır.
20	9 Muharrem 1300 – 25 Cemaziyevvel 1301	Defter 199 sayfa, 220 kayıt içermektedir. Defterin başında 'Çarşambavîzade hafidi Mustafa Naim Efendi zamanındaki kayıtları içeren defter' olduğuna dair kayıt bulunmaktadır. Bu kaydın altında, 'sabık Medayin nâibi müderrisinden Mustafa Naim Efendi'nin Eğin nâibliğine tayin edildiğine dair' Anadolu Kazaskeri Hacı Mustafa Latîfin inhâ yazısı bulunmaktadır. Defterin sonunda Mustafa Naim'in bitiş yazısı ve mührü var. Daha sonra "İşbu i'lâmât ve hucec ve defatirü'l-kassâm sicil ceridesi yüzdoksansekiz sahife ve yüz aded varakadan ibaret olduğu usûlen tasdik kılındı. 15 Zilhicce 1299 Nâib-i Kazâ-i Eğin" şeklinde kayıt var. Bu kayıttan sonra da iki kayıt daha var ve sayfanın sonu karalanarak yeni kayıt yapılması engellenmiştir.
21	23 Cemaziyelahir 1300 - 25 Zilkade 1301	Defterin başında "İşbu ceride-i zabt-ı da'vâ-i sâni yetmişdört sahifeden ibaret olduğu tasdik olundu. 19 Cemaziyelahir 1300 Nâib-i Kazâ-i Eğin (mühür: Mustafa Naîm)" kaydı bulunmaktadır. Bu kayıttan önceki sayfada 17 Cemaziyelahir 1300 tarihli bir miras iddiası kaydı var. Defterin sonunda Mustafa Naim'in, defterin bittiğine dair kaydı ve ayrıca defterin başındaki "yetmişdört sahifeden ibaret olduğuna" dair kaydın aynısı bulunmaktadır.
22	9 Muharrem 1300 – 15 Rebiülevvel 1301	Defterin başında "İşbu ceride-i hususî kırkaltı sahifeden ibaret olduğu tasdik kılındı. 15 Zilhicce 1299 Nâib-i Kazâ-i Eğin" kaydı bulunmaktadır. Son kayıttan sonra (s. 39) "İşbu tahriri mahallinde faziletli hâkim efendi hazretleri ile mahkeme-i şer'îye katibi mekremetli Mehmed Ali Efendi istimâ' edüb ba'dehû mahkeme-i bidayette inha etmeleriyle usûlen tasdik kılındı. 15 Rebiülevvel 1301 Aza-i mahkeme-i Bidayet-i Eğin (imza), Aza-i mahkeme-i mezbûr (mühür), Ser Kâtib-i mahkeme-i mezbûr (imza)" şeklinde bir kayıt bulunmaktadır. Bu kayıttan sonra nâib Çarşambavîzade hafidi Mustafa Naim'in, defterin bittiğine dair kaydı yer alıyor.
23	13 Rebiülevvel 1301 –4 Receb 1302	Defter 46 sayfa, 121 kayıt içermektedir. Deftere orijinal sayfa no verilmiştir. İlk sayfadan önce "İşbu ikinci ceride-i muhalledfât kırkaltı sahifeden ibaret olduğu usûlen tasdik

		<p>kılındı 27 Safer 1301 Nâib-i Kazâ-i Eğin (mühür: Mustafa Naîm)" kaydı bulunmaktadır. Kayıtların yanında sık sık "i'lâm müsveddesi bi't-tanzim tahrir şod", "müsveddesi tahrir şod", "defter-i kassâmı tanzim ve i'tâ şod", "defter-i kassâmı tanzim oluna" kayıtları bulunmaktadır. Baştan 14 kayıt, İliç Karyesi ahalisinden olup vefat eden Ali Ağa'nın veraseti ile alakalı. Sayfaların boş yerleri karalanarak yeni kayıt yapılması engellenmiştir (s. 11, 12 vs). Bir kayıttan sonra "münâdî Osman Ağa yediyle eşyâ-i mebâ esmânî derdest tahsil olunduğu işbu mahalle malum olmak üzere şerh verildi 23 Rebiülevvel 1300" (s. 34 b. 78) kaydı düşülmüş. Defterin sonunda Çarşambavîzâde hafîdi Mustafa Naim Efendi'nin defterin bittiğine dair tasdiki bulunmaktadır.</p>
24	7 Zilhicce 1301 – 25 Zilkade 1302	<p>Defterin sonunda "İşbu üçüncü ceride-i zabt-ı da'vî yirmi varak ve ondokuz sahifeden ibaret olduğu tasdikan temhîr kılındı. Fî Selh-i Zilkade 1301 Hâkimü'ş-şer'-i Kazâ-i Eğin (Mühür= Mustafa Naim) kaydı bulunmaktadır.</p>
25	22 Rebiülevvel 1301 – 12 Zilhicce 1302	<p>Defter 46 sayfa, 132 kayıt içermektedir. Defterin başında "Sahife numarası:1" şeklinde başlanarak bütün sayfalara orijinal numara verilmiş fakat defterin başlangıcına başka bir ifade yazılmamıştır. Defterin sonunda Çarşambavîzâde hafîdi Mustafa Naim'in defterin bittiğine dair kaydı ve mührü bulunmaktadır. Kayıt şöyledir: "Temme'l- kelâm bi 'avnillâhi'l-meliki'l'allâm. Nemekahû'l-fakîr ileyhi azze şe'nuhû Çarşambavîzâde hafîdi Mustafa Naim el-müvellâhilâfe bi Kazâ-i Eğin ğufira lehumâ" (mühür). Son kaydın altında "işbu zabt-ı da'vâ ve takrîr taraf-ı şer'-i şerîfden memur mahkeme-i şer'iyye katibi Mehmed Ali Efendi huzurunda cereyan edüb hazır olduğu halde işbu zeyl-i zabt tarafımızdan tasdik kılındı 13 Zilkade 1302" kaydı ve yazının altında Muhzır (mühür) ve iki Ermeninin imzası 1 Ermeninin mührü yer alıyor. Birçok kaydın yanına "müsveddesi kaleme alına" ve "müsveddesi tanzim şod" (s.17 b. 48, s. 18 b. 49,51 vs), bazılarında "müsveddesi bi't-tanzim tahrir şod" (s.17 b. 47), bir vesayet kaydının yanında "müsveddesi tanzim şod" ve "vasî hucceti dahi tanzim ve i'tâ şod" (s. 21 b. 57), bazılarında "serî'an müsveddesi kaleme alına" ve "müsveddesi tanzim ve i'tâ şod" (s.28 b. 79) kayıtları bulunmaktadır.</p> <p>Bir kayıтта "Harcımı itâ eylemedikleri cihetle te'hîr olunacaktır" kaydı görülüyor. (s. 28 b.78).</p> <p>"Tahakkuk-ı özr-i şer'îye binâen" birçok köy ve mahalleye gidilerek kayıtlar oralarda tutulmuştur (s. 18 b. 51 vs). Bir çok kayıтта şahitlerin tezkiye edildiği belirtilmiş, bunlardan</p>

		<p>birinde iki hüküm için bir tezkiye yapılmıştır (s. 22 b. 59). Bir kayıta şahitlerin tezkiyesi, vakıf ve gedik hisselerinin intikali, veraset, gayri Müslim çocukların malının istirbahu konuları bir arada görülüyor (s. 22 b.58).</p> <p>Genç kızın rüştünü ispat ederek babasının yaptığı nişanı bozup başka biri ile evlenmesine dair bir kayıt (s. 31 b. 88). Bu defterdeki kayıtlar veraset ve yerinde görülen davaları kapsamaktadır.</p> <p>Bir kaydın yanına "müsveddesi ve mestûresi tahrir oluna" kaydı, bunun altına da "müsveddesi ve mestûresi tanzim ve takdim şod" yazılmıştır (s. 43 b. 126); bu "mestûre" şahitlerin gizli tezkiyesi olmalıdır.</p> <p>Defterin sonunda Mustafa Naim Efendi'nin defterin bittiğine dair tasdiki, bu kayıttan sonraki sayfada ise "işbu ikinci ceride-i hususi kırk altı sahifeden ibaret olmakla usulen tasdik kılındı. 27 Safer 1301" kaydı bulunmaktadır.</p>
26	22 Rebiülevvel 1301 – 12 Zilhicce 1302 17 Receb 1302 – 1 Zilhicce 1302	<p>Defter 9 sayfa, 16 kayıt içermektedir. Defterin başında "Çarşambavîzade Saîd Efendi hafîdi Mustafa Naim Efendi zamanında ..... 17 Receb 1302 20 Nisan 1301" şeklinde bir kayıt bulunmaktadır. Defterin sonunda Mustafa Naim Efendi'nin defterin bittiğine dair tasdiki yer almaktadır.</p>
27	3 Cemaziyelahir 1301 – 12 Safer 1303	<p>İlk sayfadan önce "Eğîn Kazâsı mahkeme-i şer'iyesine mahsus işbu ikinci sicil 96 varaka ve 190 sahifeden ibaret olmakla tasdik olundu 1 Cemaziyelahir 1301 Reis-i Mahkeme-i Bidâyet-i Kazâ-i Eğîn (mühür)" kaydı bulunmaktadır. Aynı sayfanın alt tarafında "Tatbik-i mühr-i nâib-i Nâhiye-i Ağın, tarih-i tayini:11 Zilkade 1301 (mühür)" kaydı bulunmaktadır. Defterin ilk sayfasının başında uzunca bir yazı ile 'Çarşambavîzade Saîd Efendi hafîdi Mustafa Naim Efendi'nin 15 Zilhicce 1299 tarihinde Eğîn Kazası Hükümet-i Şer'iyesi'ne tayin edildiği, bu tarihten 1 Cemaziyelahir 1301 tarihine kadar tutulan kayıtların defterinin bittiği, bundan sonraki ferman ve kayıtların işbu ikinci deftere kaydolacağı' şeklinde bir kayıt yer almaktadır. Defterin kayıtlarına 220 den başlayarak orijinal sıra numarası verilmiş, 166. sayfada başlayıp 167. sayfada biten 433 sıra numaralı kayıt ile defter sona ermiştir. Bu kayıttan sonra Çarşambavîzade'nin defterin bittiğine dair yazısı ve mühürü bulunmaktadır. Son kayıt tarihi: 26 Zilkade 1302. Bu tarihte Çarşambavîzade'nin görevi sona ermiş olmalı. Çünkü bu kaydın altında "Eğîn Kazası niyâbet-i şer'iyesine tayin buyurulmuş olan mekremetlü Mehmed Şükrü Efendi'nin zabt tarihi olan 1302 senesi Zilhicce guresinden bâ telgraf Kazâ-i mezbur müftüsü mekremetlü Ömer Feyzi Efendi'yi</p>

		<p>vekil tayin buyurub vekil-i mûmâ ileyh zamanında vuku bulan senedât-ı şer'iyedir" kaydı var. Bundan sonraki ilk kaydın tarihi: 5 Zilhicce 1302. buradan itibaren kayıtlara 1 den başlayıp yeniden numara verilmiş. 170. sayfada sabık İspir nâibi Mehmed Şükrü Efendi'nin 1 Zilhicce 1302'de Eğin nâibliğine tayin yazısı bulunmaktadır. Son kayıt 190. sayfada, kayıt no:25. Bundan sonraki sayfanın sonunda "işbu sicil hitam bulup diğerine bed' olunmuştur. Kadızâde Mehmed Şükrü el-müvellâ-hilâfe bi Kazâ-i Eğin (mühür)" kaydı var. Bu kaydın altında "Eğin Kazâsı mahkeme-i şer'iyesine mahsus işbu ikinci sicil 96 varaka ve 190 sahifeden ibaret olmakla tasdik olundu 1 Cemaziyelahir 1301 Hâkim-i Şer'-i Kazâ-i Eğin (mühür)" kaydı yer almaktadır. Defterde mahkemelerin görev, yetki ve durumlarındaki değişiklikler, askere alma yaşı, askerler ilgili hususlarda, çok sayıda yazı, ayrıca çok sayıda muhallefât kaydı bulunmaktadır.</p>
28	1 Rebûlevvel 1303 - 28 Muharrem 1305	<p>Defterin dış kapağının üzerindeki etikette: "Hâzihî lî (sicilde "lî" yazılmış, doğrusu "li" olmalı) Kadızâde faziletli Mehmed Şükrü Efendi'nin zaman-ı niyâbet-i şer'iyelerinde mestûr (?) olan sicil-i mahkeme-i şer'iyeye defteridir. Fî gurre-i Rebûlevvel sene 1303 ve fî 26 Teşrîn-i sâni sene 1301" Sicilin başladığı birinci sayfada sayfalara 1 den başlayarak numara verilmiş, fakat hükümler 26 dan başlanarak numaralandırılmış. İlk hükümden önce "sicil-i evvel hitam bulup işbu ikinci sicil tutulmuş olup zaman-ı niyâbet-i şer'iyemizde vuku bulacak vesâik-i şer'iyeye işbu sicille kayd ve ketb olunacağı. Mine's-sicilli'l-mahfûz. Nemekahû el- fakîr ileyhi azze şe'nuhû Kadızâde Mehmed Şükrü el-müvellâhilâfe bi kadâ-i Eğin 'ufiye 'anhu" kaydı düşülüp altına imza atılmış. 1. belge: Mamuretü'laziz vilâyeti'ne bağlı Eğin kazası'nın Dörtöylağzı Mahallesi ahalisinden iken 1344 senesinde vefat eden Sofizâde Hacı Mehmed Ef. B. Sofi Ahmed Ef. B. Abdullah'ın veraset davası. Kayıt "Ma'rûz-ı dâi-i kemîneleridir ki" başlığıyla kaleme alınmış ve sonu " .... eylediği tescil ve bi't-tamâm huzûr-âfililerine i'lâm olundu. El-emru limen lehu'l-emr" ifadesiyle bitmiştir. Belgenin tarihi 11 Safer 1303. 2. belge: "Tahakkuk-ı özr-i şer'îye binâen husus-ı âti'l-beyânın ma-</p>

		<p>hallinde istimâ' ve ketb (ve) tahrîrîçün savb-ı şer'-i enverden bi'l-iltimâs me'zûnen irsâl olunan mahkeme-i şer'iyye katibi Mehmed Ali Ef. B. Abdulvehhâb ef. .... Salihlü karyesi ahalisinden Seyyid beyzâde Hüseyin Hüsnü .....vs. nin hânelerine varub...." 25 Safer 1303 .</p> <p>3. belge:</p> <p>"Bahriye Nezaret-i Celilesi'nden şerefvürûd 150 numro ve 15 Teşrin-i evvel 1301 tarihli tahrirat-ı aliye suretidir..."</p> <p>Defterin son kayıtlarının tarihi: 28 Muharrem 1305.</p> <p>Sicil 171 sayfa olup son hükme 267 numara verilmiştir.</p> <p>Son sayfada şu kayıt yer almaktadır:</p> <p>" Egin kazası nâibi iken bi-emrillâhi teâlâ bu kere 8 Muharrem 1305 tarihinde vefat eden pederim Rizeli Kadızâde Mehmed Şükrü Efendi'nin zaman-ı niyabet-i şer'iyyesinde i'tâ olunan huçec ve sair vesâik -i şer'iyyenin kaydına mahsus bulunan işbu 171 sahifeden ibaret olan ikinci sicilli yirmialtı sıra numarasından bed' ile 267 numarasında resîde-i hitâm olduğu gibi sicil-i mezkûr dahî kendi hatt-ı destimle kayıt ve tahrir edilmiş olduğu şerh verilerek mahkeme-i şer'iyye kâtibi Mehmed Ali Efendi'ye teslim kılındığını mübeyyin temhûr (tahrîr ?) kılındı. 28 Muharrem 1305.</p> <p>Nâib-i müteveffâ-yı mûmâ ileyhın kebîr mahdûmu (mühür)</p> <p>Bu kaydın altında yer alan son kayıta ise:</p> <p>"Nâib-i müteveffâ-yı mûmâ ileyhın mahdûmu mûmâ ileyh Rifat Efendi'nin bâlâda muharrer şerhi vechiyle işbu 171 sayfadan ibaret olan ikinci sicilli mahkeme-i şer'iyye katibi mekremetlü Mehmed Ali Efendi'ye teslim kılınmış olduğu tasdik edilir. 28 Muharrem 1303 (Yanlışlıkla 1303 yazılmış, 1305 olmalı.)</p> <p>İkinci katib-i mahkeme-i bidayet Serkatib-i mahkeme-i bidayet (mühür) Katib-i mahkeme-i şer'iyye Aza ve vekil-i reis-i mahkeme-i bidayet (mühür)"</p> <p>şeklinde kayıt bulunuyor.</p>
29	5 Cemaziyelevvel 1306 – 20 Cemaziyelevvel 1308	<p>Defter 223 sayfa olup 329 kayıt bulunmaktadır. İlk sayfadan itibaren 1 den başlayarak orijinal sayfa numarası verilmiştir. Kayıtlara 1. sayfada 194'ten başlayarak orijinal numara verilmiştir. Defterin baş kısmında '1306 yılı Receb ayınının 15. gününden itibaren Bekir Fikri Efendi'nin nâibliği zamanında görülüp halledilen maddelerin ilâmât ve saireye mahsus olan ikinci sicil defterinin 223 sayfadan ibaret olduğunu' belirten, anılan nâibin bir kaydı bulunmaktadır. Fakat 194 numarası verilmiş olan ilk kayıt 5 Cemaziyelevvel 1306 tarihini taşımaktadır. İkinci kayıt ise 15 Receb 1306 tarihidir. 146. sayfada 408. kaydın sonunda nâibin görevinin sona er-</p>

		diğine dair kendi kaydı yer almaktadır. Bundan sonra Mehmed Arif Efendi nâib olarak tayin edilmiş, 5 kayıt kendisi gelene kadar telgrafla yerine vekil tayin ettiği müftü Ömer Feyzi Efendi tarafından tutulmuştur. 149. sayfada Mehmed Arif Efendi'nin inhâ yazısının sûreti kaydedilmiş, bundan sonra kayıtlar tekrar 1 den başlayarak 109'a kadar numaralandırılmıştır. 223. sayfada 'bu sicilin 147-223 sayfaları arasının kendisi tarafından tutulduğuna dair Ahıshavî Tahir Efendi zâde Tahir Efendi'nin kaydı bulunmaktadır.
30	13 Cemaziyevvel 1308 – 10 Zilkade 1310	İlk sayfada "1308 senesi mâh-ı Cemaziyevvel'inin 13. gününden itibaren Arif Efendi'nin uhdesi niyâbetinde rü'yet ve fasl ve hasmı olunan mevâdd-ı şer'iyenin i'lâmât ve hucec-i sâire mahsûs olan işbu ikinci sicil defteri 195 sahifeden ibaret olmakla şerh ve tahrir kılındı, Ahıshavî Tahir Efendi zâde Arif (mühür)" 1. ve 2. sayfaya orijinal numara verilmiş, daha sonraki sayfalara numara verilmemiş; kayıtlara ise 111'den başlayarak numara verilmiştir. 148. sayfada orijinal 377 nolu kayıttan sonra Ahıshavî Tahir Efendi zâde Arif'in defteri kapatma yazısı ve mührü bulunmaktadır. 377. kaydın tarihi: 13 Muharrem 1310. 149. sayfada Halid Ferid Efendi'nin 1 Safer 1310 tarihinden itibaren Meşihat tarafından Eğin Nâibliği'ne tayin edildiği, onun da 15 Ağustos 1310 tarihli telgraf ile Eğin Bidayet Mahkemesi başkâtibi Şükrü Efendi'yi vekil tayin ettiği dair kayıt var. Bundan sonraki kayıtlara 1 den başlayarak orijinal numara verilmiş. İlk kayıt tarihi 21 Safer 1310. 156. sayfada sâbık Mazgird nâibi Halid Ferid Efendi'nin 1 Safer 1310 tarihinden itibaren Meşihat tarafından Eğin Nâibliği'ne tayin edildiğine dair Anadolu Kazaskeri'nin inhâsı bulunmaktadır; bundan sonra kayıt numaraları tekrar 1 den başlamış, ilk kaydın tarihi 20 Rebiülahir 1310. Halid Ferid Efendi'nin 62 kaydı var, son kaydın yarısı yırtılmış olup, kapanış kaydı bulunmamaktadır.
31	15 Zilkade 1310 – 5 Rebiülevvel 1312	Defter 177 Sayfa, 246 kayıt içermektedir. İlk kayda "Numara:70" şeklinde numara verilmiş ve numaralandırma devam etmiş. Defterin ilk sayfasının başında sâbık Mazgird Nâibi Halid Ferid Efendi'nin 1 Safer 1310 tarihinden itibaren Eğin nâibi olarak tayin edildiğine dair Anadolu Kazaskeri Mehmed Fevzi Efendi'nin inhâ yazısı yer almaktadır. İnhâ yazısından sonra "Birinci sicilimiz hitâm bulup işbu üçyüzon senesi Zilkade eş-Şerifesinin on beşinci gününden işbu ikinci sicil defteridir" kaydı bulunmaktadır.

32	5 Şaban 1312 – 7 Muharrem 1315	Defterin ilk sayfasından önce “Fî gurre-i Şaban sene 1312 tarihiyle nâib mekremetlü Mustafa Fevzi Efendi zamanında tutulan şer’-i şerif ‘inde’t-ta’dâd 190 sahifeden ibaret olduğu tasdik kılındı. Nâibü’ş-şer’-i Kazâ-i Eğin (mühür)” kaydı bulunmaktadır. Deftere orijinal sayfa numarası ve kayıtlara orijinal numara verilmiştir. Sayfa ve kayıt numaraları 1 den başlıyor. İlk sayfada “Yâ Allah Yâ Fettâh Yâ Rezzâk Yâ Alîm” girişi ile, sabık Ereğli nâibi Mustafa Fevzi Efendi’nin 1 Şaban 1312 tarihinden itibaren Eğin nâibi olarak tayin edildiğine dair Anadolu Kazaskeri Kevâkî zâde es-Seyyid Mehmed Atâullâh’ın inhâsının sureti ve Mustafa Fevzi Efendi’nin yazısı ile mührü bulunmaktadır. 171. sayfada “Eğin Kazası niyâbet-i şer’iyyesini zabtım tarihi olan 1321 senesi Şaban el- muazzamının guresinden 1314 senesi şehri Zilhicce’sinin nihayetine değin devam eden 29 mâh müddet zarfında işbu sicil ve bir zabt-ı da’vâ ve bir tescil-i vekalet ve bir aded hususi cerideleri halefimin vürûdunda teslim kılınmak üzere hâsılât-ı yevmiye defteri ve izinnâme kayıt defteri icrâ-yı vekâletine tayin ettiğim mahkeme-i şer’iyye katibi mekremetlü Mehmed Âlî Efendi’ye devir ve teslim kılındığını mübeyyin işbu mahalle şerh verildi 1 Muharrem 1315 Nâib-i Kazâ-i Eğin” kaydı yer almaktadır. Bu yazının altında “nâib-i mûmâ ileyh mekremetlü Mustafa Fevzi Efendi tarafından ber vech-i muharrer sicil ve zabt sicilli ve ceride ve hâsılât-ı yevmiye defteri ve izinnâme kayıt defteri tarafıma devr ve teslim olunub efendi-i mûmâ ileyh zamanı idaresinde Emvâl-i Eytam’dan zimmeti olmadığını mübeyyin işbu mahalle şerh ve tasdik kılındı 1 Muharrem 1315 Kâtib-i mahkeme ve vekil-i nâib-i Eğin (mühür)” kaydı bulunmaktadır. Defterde Ramazan ve Kurban Bayramları’nın ilanı ile ilgili kayıtlar, çokça terike kaydı ve vakıf kayıtları bulunmaktadır. 180. sayfanın sonunda “ber vech-i muharrer on sekiz kıt’a vesâik-i şer’iyye vekâletim zamanında olduğu tasdik kılındı (mühür)” kaydı yer almaktadır.
33	3 Rebiülevvel 1315 - 30 Zilhicce 1318	Sayfalara 1 den başlayarak orijinal numara verilmiştir. Fotokopi iyi çıkmadığı için kayıtların çoğu okunamayacak şekilde. Defterin başlangıcına dair bir yazı yok, yalnız en başa hû yazılmış. Şahitlerin parmak izi, imzası veya mühürleri bulunmaktadır. 55. sayfada “işbu zabt ceridesi hitâma erüb makamda reside şod. Nâib (mühür)” kaydı var. Bu kayıttan sonra herhangi bir ifade kullanılmadan bir başka kayıt yazılmıştır. 87. sayfada kayıtlar bitiyor; sayfanın altında “işbu zabıt ceridesi 55. sahifeden bed’ olunarak 87. sahifede hitam olduğu tasdik olunur. 30 Zilhicce 1318 Nâib (mühür)” kaydı

		yer almaktadır. Anlaşılan 1-55 sayfaları bir nâib, 55-87. sayfaları başka bir nâib tutmuş ama tayin kayıtları bulunmuyor. 1 nolu defter ile yaklaşık aynı dönemi kapsıyor.
34	13 Safer 1319 – 5 Receb 1321	Deftere 1 den başlayarak orijinal sayfa numarası ve 234 ten başlayarak kayıt numarası verilmiştir. Sayfa numaraları hem rakam hem de yazı ile yazılmış ve sayfaların köşelerine mühür vurulmuştur. İlk sayfadan önceki sayfada “işbu ikinci sicil 203 sahifeden ibaret olduğu tasdik olunur. 13 Safer 1319 Eğin nâibi (mühür)” kaydı bulunmaktadır. Bu sayfaya etiket yapıştırılmıştır, etikette Eğin Nâibi Ali Rıza Efendi'nin tayini zamanından itibaren tutulan birinci zabıt sicilinin 13 Safer 1319'da son bulup bu ikinci sicile başlandığı yazılıdır. 71. sayfanın sonunda “işbu sicil burada hitam bulduğu tasdik olunur 20 Zilhicce 1319 Nâib (mühür: es-Seyyid Ali Rıza)”. Son kaydın numarası 353. 72. sayfanın başında sabık Erbaa nâibi Mustafa Fehmi Efendi'nin 1 Muharrem 1320'den itibaren Eğin nâibliğine tayin edildiğine dair Anadolu Kazaskeri es-Seyyid Mehmed Haşim'in inhasının sureti bulunmaktadır. Bundan sonraki kayıtlar 1'den başlayarak numaralandırılmıştır. 157. sayfada, eski nâib Ali Rıza Efendi tarafından yerine münasip birinin vekil edilmesi talebiyle Kaymakamlığa telgraf çekilmesi üzerine 15 Muharrem 1321 tarihinden itibaren Mahkeme-i Şer'iyeye başkatibi Mehmed Ali'nin tayin edildiğine dair bir kayıt ve bundan sonra kayıt numaraları 1'den başlayan 20 kayıt bulunmaktadır. Daha sonra sabık Eğin nâibi Ali Rıza Efendi'nin 16 Muharrem 1321 tarihinden itibaren Eğin nâibliğine tekrar tayinine dair Anadolu Kazaskeri Mehmed Haşim'in inhası bulunmaktadır (s. 168). Bundan sonra kayıtlar 1'den başlamış. 203. sayfada “işbu ikinci sicil 203 sahifeden ibaret olduğu tasdik olunur. Eğin nâibi 13 Safer 1319 (mühür: es-Seyyid Ali Rıza)” kaydı yer almaktadır. “Zaman-ı daiyânem olan işbu sicil defterinin birinci sıra numarasından 62. sıra numarasında resîde-i hüsn-i hitâm olduğu tasdik kılınır. Nâib 10 Receb 1321”.
35	25 Cemaziyelevvel 1322 – 25 Rebiülahir 1327	Defter orijinal numaralı 130 sayfa ve sonradan numara verilmiş 472 kayıt içermektedir. Defterin başında “işbu tescil-i vekâlet ceridesi 239 sahifeden ibaret olduğu tasdik kılındı 25 Cemaziyelevvel 1323 Nâib-i Kaza-i Eğin (mühür: Es-seyyid Ali Rıza)” kaydı yer almaktadır. Defterin tamamı vekâlet kaydı; yalnız birçok kayıta, önce veraset iddiası, şahitlerle verasetin ispatı, sonra da vekâlet kaydı bulunmaktadır. 26. sayfada “işbu tescil-i vekalet ceridesi birinci sahifeden yirmialtıncı sahifeye kadar hitam bulduğu tasdik

		olunur 15 Receb 1323 Nâib-i Eğin (mühür: okunmuyor fakat defterin başındaki Es-seyyid Ali Rıza'nın mührüne benziyor). 130. sayfada nâib Yusuf İzzî b. Mehmed'in defterin bittiğine dair kaydı ve mührü, bundan bir sonraki sayfada da "Eğin Bidayet Mahkeme-i şer'iyyesinin 1322 senesine mahsus tescil-i vekâlet defteri olup yalnız 239 sahifeden ibaret olduğu tasdik olunur 25 Cemaziyelevvel 1322 Nâib-i Kazazi Eğin" kaydı yer almaktadır. Bu kaydın altında ise "işbu 1321 senesi şehr-i Mayıs'ın 4. günü kendi mührümü kaybettim. Şehsüvar Mahallesi'nden Sünnetçizâde saatçı Numan Efendi 12 Mayıs 1321" (şahitler) kaydı bulunmaktadır. Bu kayıt kadı'nın noter yetkisine bir örnektir.
36	12 Cemaziyelevvel 1327 - 7 Zilhicce 1329	Defter 257 sayfa, 512 kayıt içermektedir. Defterin başında sabık Kalecik nâibi Mehmed Faik Efendi'nin 1 Cemaziyelevvel 1327 tarihinde Eğin nâibi olarak tayin edildiğine dair Anadolu Kazaskeri Tokâdî Hoca Ahmed Efendi zâde es-Seyyid Ahmed Nureddin'in inhâsının sureti yer almaktadır.

Belgelerde Görülen Konular:

Belgelerde çok farklı konularda bilgiler bulunmaktadır. Aşağıda belgelerden çıkarıldığımız konuların alfabetik bir listesi verilmiştir, ama sicillerdeki bütün kayıtlar tek tek okunduğunda bu liste daha da uzayabilecektir.

- Arazi hakkında bilgiler,
- Askere alım işlemleri, askere alma yaşı, askerler ilgili hususlar,
- Askerlerin gıda ihtiyaçlarının karşılanması,
- Başka bir şehre gitmek isteyenlere mürur tezkeresi verilmesi,
- Bazı köylerin bağlı oldukları kazaların değiştirilmesi,
- Bazı ma! ve hizmetlerin rayiç bedelleri,
- Bazı nahiye merkezlerine belediye kurulması,
- Bazı resmi talimatlar,
- Boşanan aile reislerinin eşlerine ve çocuklarına ödedikleri nafakalar.
- Bölge esnafı ile ilgili bilgiler,
- Bölgedeki sanat faaliyetleri,
- Bölgenin idari yapısındaki değişiklikler,
- Çeşitli adli vakalar,
- Çeşitli borç-alacak ilişkileri,
- Çevre köylere yönelik eşkıyalık hareketlerinin engellenmesi,
- Değişik görevlere yapılan tayinler,
- Evlerine ve mallarına zarar verilen kişilerin zararlarının karşılanması,
- Gayrı Müslim çocukların mallarının korunması, istirbahu,
- Gayrı Müslimlerden alınan askerlik bedelleri,
- Gedik hisselerinin intikali,

Genç kız ve erkeklerin rüşünü ispat ederek hukuki tasarrufları,
Genel asayişin korunması,
Haksızlığa uğrayan kişilerin korunması,
Halka zarar verilmesin önlenmesi, zarar verenlerin cezalandırılması,
Halkın zahire ihtiyacının sağlanması,
İç karışıklıkların önlenmesi,
İdarecilerin lakaytlıklarının önlenmesi,
İnanç ve fikir özgürlüğünün sağlanması,
İşçi ücretleri,
Kadı'nın noterlik görevi ile ilgili bilgiler,
Kişiler arası alacakların tahsilinin sağlanması,
Köyler,
Mahalleler,
Mahalli yöneticilerin haksızlık yapmalarının engellenmesi,
Mahkemelerin gelirleri, görev ve yetkileri ile durumlarındaki değişiklikler,
Mazeret dolayısıyla mahkemede değil de ilgililerin bulunduğu yerlerde görülen da-
valar,
Miras dökümünün verildiği kassâm (Muhallefât) defterleri,
Müslim-Gayrı Müslim vatandaşlar arasındaki ilişkiler,
Nâibliğe ve bazı görevlere yapılan tayinler,
Nüzûl ve avarız vergileri ile bu vergilere esas olan haneler,
Ordu için kazadan asker toplanması,
Ordu için kazadan verilecek katır miktarı,
Ordu için toplanan katır ve deveye verilecek yevmiye miktarı,
Piyasadaki rayiç paraların değerleri,
Ramazan ve Kurban Bayramları'nın ilanı,
Resmi binalara yapılan tahsisatlar, tamirler vs,
Resmi muamelelerden alınan harçların miktarı,
Seferdeki ordu için halktan haksız yardım alınmasının engellenmesi,
Silah kaçakçılığının önlenmesi,
Suç istatistikleri,
Şahıslar arası anlaşmazlıklar ve bunların çözülmesi,
Şahitlerin gizli ve/veya açık tezkiyesi,
Şahitlerin parmak izi, imzası veya mühürleri
Şehrin fiziki ve idari yapısı,
Tahrir işlemleri,
Tayin edilen kişiler ve tayin yazıları,
Ticari hayat,
Toplanan vergiler,
Toplum yararına yapılan çeşme vs. yapıların korunması,

Ülke ve bölge asayişi ile ilgili bilgiler,
 Üzerlerine suç atılan kişilerin araştırılarak suçluların cezalandırılması,
 Vakıflarla ilgili işlemler ve vakıf kayıtları,
 Vekâlet kayıtları,
 Veraset işlemleri,
 Verğilerin tahsili,
 Yangından zarar görenlerin zararlarının karşılanması.

Belgelerde zaman zaman kadı ve mahkemenin yetki ve sorumluluk alanı dışında kayıtlara da rastlanmaktadır. Kadı veya nâibin şiirleri, bazı hikmetli sözler, yazı örnekleri bunlardandır.

15 Rebiülevvel 1244 (25/9/1828) tarihli bir belgede ise

“Fukaradan Tahir Efendi’ye 30 seneden beri hâkim efendiler her hafta 40 para ve Ramazan Bayramı’nda bir a’lâ (1. kalite) entari; voyvoda efendiler ise her hafta 40 para ve iki dini bayramda birer çift a’lâ (1. kalite) yemeni (ayakkabı) vergelmişler. Bunlar verilmeye devam edilsin.” Denilerek tamamen görev dışı fakat iyilik yapma maksatlı bir kayıt düşüldüğü dikkat çekmektedir. Bu husus “işbu mahalle kaydolanmadan murad, her kim ki bunu vermeye çekinirse işi gücü rast gitmez vesselâm. İşbu kaydın sureti merkum (anılan) Tahir Efendi’nin yedine i’tâ olundu”. Yani kaydın bir sureti de Tahir Efendi’ye verilmiş.

İlginçtir ki, Kadı’nın görevleri arasında olmaması gerektiği halde, konu sicile işlenmiştir. Anlaşılan Kadı Efendi biraz konusunun dışına çıkmış, mahkeme kaydı gibi ciddi bir belgeye -muhtemelen gariban bir kişiyi onurlandırmak için- biraz da mizah karıştırmayı göze almış, aynı zamanda bir garibanı korumak için voyvodaları ve kendinden sonra gelecek kadıları da hem uyarmış hem manevi bir yük altında bırakmayı düşünmüştür²³.

Bu çalışmada sicillerdeki bütün bilgilerin ayrıntılı olarak değerlendirilmesi yapılmamıştır. Ama siciller hakkında genel bir bilgi vermesi bakımından dikkat çeken bazı bilgiler verilmiştir.

Sicil kayıtlarında, incelediğimiz dönemde Eğin’de erkekler yanında, çok sayıda kadının mülk sahibi olduğu görülmektedir. Bunlar içerisinde, menkul mallar yanında ev (sicil:2 belge:10), bahçe (sicil:2 b:16), bağ (sicil:2 b:41), arsa (sicil:2 b:42), iki katlı ev ve bahçe (sicil:2 b:15), değirmen hissesi (sicil:2 b:39) gibi faklı taşınmaz mallar da görülmektedir.

Osmanlı Devleti’nin en sıkıntılı dönemi olan 19. ve 20. yüzyılda, iç huzursuzluklara karşı ilk başvuru tedbirlerden birisi reayanın elindeki silahların toplanmasıdır. Eğin sicillerinde de bu konuda emirler görülmektedir²⁴.

Gelir düzeyi yüksek olmayan, geçimini temin için bir-kaç asırdır gurbete giden Eğin insanı memleketini imar etmeye çalışmıştır. Devletin peşpeşe savaflara girdiği, halkın ve

23) Belgenin tamamı ve değerlendirilmesi için bkz. Hüsnü Koyunoğlu, “Tahir Efendi”, *Dutağacı Gazetesi*, 1-15 Ekim 2006, sayı:29, s.1,5.

24) EŞS 2, belge no: 54.

devletin mali bakımdan zayıf düştüğü, İlber Ortaylı'nın 'İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı' diye adlandırdığı 19. yy sonunda Eğin halkı üç adet köprüyü zor durumdaki devletten beklememiş, kendi kıt imkânlarıyla yaptırmıştır²⁵.

Aynı belgede görülen bir husus da, 1918 yılında Eğin Belediyesi'nin bütçe gelirlerinin ihtiyaçlarına kâfi geldiğidir ki savaş yılları için dikkat çeken bir durumdur. Bütçe ve gelirleri bu belgede bulunmamaktadır fakat araştırılmaya değer bir konudur.

Aynı şekilde memleketlerinde asayişin sağlanması için Eğin halkının aralarında bağış toplayıp karakol yaptırmaları ve yol genişletilmeleri de halkın memleketlerine nasıl sahip çıktıklarının bir göstergesidir. Eğin Kaymakamlığı'ndan Dahiliye Nezareti (İçişleri Bakanlığı)'na çekilen 25 Mayıs 1317 (8 Haziran 1901) tarihli bir telgrafta bu konu dikkat çekici bir şekilde görülmektedir. Telgrafta çevreden gelen eşkıyanın tecavüzlerini önlemek için Eğin ahalisinden hamiyetli kişilerin gönüllü olarak bağışladıkları 10.900 (onbin dokuzyüz) kuruş ile önemli görülen noktalarda dört adet yeni karakol inşa ettirildiği ve Hosta Kordonu'nun genişletilerek inşa edildiği, böylece Eğin'in asayişini buralarda kalacak nizami asker ve jandarmanın rahatının temin edildiği bildirilmektedir²⁶.

19. yüzyılın başlarında Eğin işlek bir yol üzerinde bulunmaktadır²⁷, tarıma elverişli arazisi çok az olmasına rağmen nüfusunun günümüzdekinden çok daha fazla olmasının bir sebebi de budur.

1840 yılında (H: 15 C 1256 ve 7 L 1256) hazırlanan, piyasada uygulanması zorunlu fiyatların belirlendiği *narh defterleri*, "cümle marifeti ve marifet-i şer'le" yani halkın katılımı ile mahkemede hazırlanmaktadır²⁸. Bu da mahkemelerin çalışma şekli ve halkın yönetime doğrudan katılımı ile ilgili önemli bir bilgidir.

Sonuç

Bu yazıda, şer'îye sicilleri hakkında kısa bir bilgi verilerek, Eğin kazasına ait elde mevcut 36 sicil tanıtılmıştır.

Mevcut siciller Hicrî Eh. Şevval 1236- 7 Zilhicce 1329 (Miladî 20 Temmuz 1821- 28 Aralık 1911) tarihleri arasındaki döneme ait belgeleri içermektedir. Sicillerin değerlendirilmesi, ait oldukları dönemde şehirle ilgili bilgi verdiği gibi ülkenin durumu ve değişimi gösteren bilgileri de ortaya çıkaracaktır.

Nüfus bakımından çok büyük olmamakla birlikte, mîmârîsi ve sosyal yapısıyla dikkat çeken Eğin kazasının şer'îye sicilleri üzerinde yapılacak derinlemesine araştırmalar hem şehir ve bölge tarihi, hem de ülke tarihi için çok yönlü bulguların elde edilmesine katkı sağlayacaktır. Bu inceleme ile, bu sicillere topluca bir ışık tutmak ve sicillerle ilgili araştırmaya yapacaklara ön bilgi sağlamak hedeflenmiştir.

25) Belgenin tam metni ve değerlendirilmesi için bkz., H. Hüsnü Koyunoğlu: "Eğin'in Köprüleri-Eğİnliler'in Fedakarlıkları", *Kemaliye Dergin (Tarih Araştırma, Kültür, Sanat, İnsan Kaynakları, Folklor, Mimari Turizm, Tarım, Ekonomi Dergisi)*, sayı:2, Temmuz-Ağustos 2006, s. 15-20.

26) Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), TMISK.S belge no:3441.

27) Bu konudaki ayrıntılı bir belge ve değerlendirmesi için bkz., H. Hüsnü Koyunoğlu: "Dutbeli Derben-di", *Kemaliye Dergin*, sayı:3, Ekim-Kasım 2006, s. 10-13.

28) *EŞS* 5, s. 82, b. 123.